

Ольга Г. Мінькова, Антоніна В. Калініченко, Олександр А. Галич
**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО
АГРОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ**

У статті досліджено особливості становлення українського органічного агровиробництва: висвітлено динаміку розвитку та основні тенденції як на світовому, так і регіональному рівнях. У ході досліджень відмічено, що обсяги впровадження та ступінь ефективності органічного землеробства мають чітко виражений локальний характер й значною мірою залежать від місцевих умов і традицій. Останніми роками спостерігається стійка тенденція до отримання органічної продукції за рахунок середніх та малих господарств.

Ключові слова: органічне виробництво; сертифікація; органічна продукція.

Рис. 3. Табл. 1. Літ. 17.

Ольга Г. Минькова, Антонина В. Калиниченко, Александр А. Галыч
**ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЧЕСКОГО
АГРОПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ**

В статье исследованы особенности становления украинского органического агропроизводства: освещены динамика развития и основные тенденции, как на мировом, так и региональном уровнях. В ходе исследований отмечено, что объемы внедрения и степень эффективности органического земледелия имеют четко выраженный локальный характер и в значительной степени зависят от местных условий и традиций. В последние годы наблюдается устойчивая тенденция к получению органической продукции за счет средних и малых хозяйств.

Ключевые слова: органическое производство; сертификация; органическая продукция.

Olha G. Minkova¹, Antonina V. Kalinichenko², Oleksandr A. Galych³
ORGANIC FARMING DEVELOPMENT TRENDS IN UKRAINE

The article studies the features of Ukrainian organic production establishment: the development dynamics and the key trends at both world and regional levels are outlined. The study shows that the volume of introduction and the degree of organic farming efficiency have a pronounced local character and largely depend on local conditions and traditions. In recent years there is an obvious observed trend towards organic production by small and medium enterprises.

Keywords: organic production; certification; organic product.

Постановка проблеми. Органічне агровиробництво в Україні перебуває у даний момент на стадії становлення, селекції можливих стратегій розвитку, а також виявлення шляхів і способів розв'язання складних викликів сьогодення. Незважаючи на значну кількість проблем, органічний сектор є багатообіцяючим, має величезний потенціал і є перспективним завдяки родючим чорноземним ґрунтам і міцним традиціям сільськогосподарського виробництва у нашій державі [1; 2; 4; 5; 8; 11–13; 16; 17].

Аналіз останніх публікацій. Становлення органічного агровиробництва в Україні має довголітню історію, але його розвитку як окремої галузі аграрного сектору значною мірою сприяла зміна курсу сільськогосподарської діяльності міжнародних компаній на виробництво органічної сировини в якості кормів

¹ Poltava State Agrarian Academy, Ukraine.

² Opole University, Poland; Poltava State Agrarian Academy, Ukraine.

³ Poltava State Agrarian Academy, Ukraine.

для експорту до країн Європи, в яких стрімко на той час розвивалась галузь тваринництва. Так, зернові трейдери сертифікували іноземними сертифікаційними органами збанкрутілі фермерські господарства, залишаючись при цьому власниками сертифікатів, а інформація щодо зазначеної кількості задокументованих сільськогосподарських угідь залишається неузгодженою й не повною мірою оприлюдненою [1; 2; 4; 5; 7; 8; 14–16].

Зазначимо, що сьогодні серед більшості країн світу, в т.ч. й в Україні, органічний рух набуває динамічного розвитку із законодавчо закріпленим терміном «виробництво органічної продукції (сировини)» [1].

Дані про кількість органічних господарств та площу сертифікованих сільськогосподарських угідь відображаються у щорічних статистичних виданнях Науково-дослідного інституту органічного сільського господарства FiBL (Forschungsinstitut für biologischen Landbau), але й вони є досить умовними й не мають всеохоплюючого характеру [15; 16]. Згідно світової статистики, станом на 2013 р. Україна потрапила до десятки країн, що характеризуються найбільшим темпом зростанням органічних сільськогосподарських угідь, серед яких посідає 5-те місце після Австралії, Китаю, Перу та Італії. Виявлено, що приріст складає 44,2%, тобто землі під органічним виробництвом зросли за останній рік на 120550 га. Україна займає також 8-ме місце серед країн ОЕСР з найбільшою площею органічних сільськогосподарських земель [12; 13].

Мета дослідження – аналіз динаміки розвитку органічного виробництва України у локальному та міжнародному контекстах.

Основні результати дослідження. Сьогодні в світі 43,1 млн га знаходиться під органічними землями, що складає лише 0,98% від усієї площі сільськогосподарських угідь. Найбільша територія під органічним виробництвом зайнята Океанією (17,3 млн га), а в Європі знаходиться 11,5 млн га, тобто 27% від усіх органічних земель світу та 2,4% загального обсягу сільськогосподарських угідь Європи (рис. 1). У Європі найбільше органічних площ зосереджено в Іспанії, Італії, Франції, Німеччині та Польщі, а Україна займає 11-те місце (табл. 1).

За площею сільськогосподарських угідь станом на 2013 р. Україна займає 21-ше місце серед світових лідерів органічного виробництва. Трійку першості тримають Австралія (17,2 млн га), Аргентина (3,2 млн) та США (2,2 млн). У структурі питомої ваги Європи органічні українські землі складають 3,4%, а світу – лише 1%. Загальна площа, яка пройшла органічну сертифікацію в нашій державі, становить 923,4 тис. га, з яких 530,0 тис. га – це дикороси⁴. Частка сертифікованих органічних площ у загальному обсязі сільськогосподарських угідь України складає 0,95% (табл. 1). При цьому наша держава займає перше місце в східноєвропейському регіоні за сертифікованою площею органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур [9].

Слід зазначити, що Україна входить до десятки лідерів з вирощування органічних олійних культур (38,5 тис. га), поступаючись лише Китаю, Казахстану, США та Румунії, випередивши навіть Канаду в порівнянні з попе-

⁴ дикороси – це рослини, що ростуть у місцях дикої природи або на землях, не охоплених сільськогосподарською діяльністю.

реднім роком. Крім того, сертифіковано 127,7 тис. га зернових, 9,9 тис. га білкових культур, 5,3 тис. га овочів, 490 га фруктів та 300 вуликів [17].

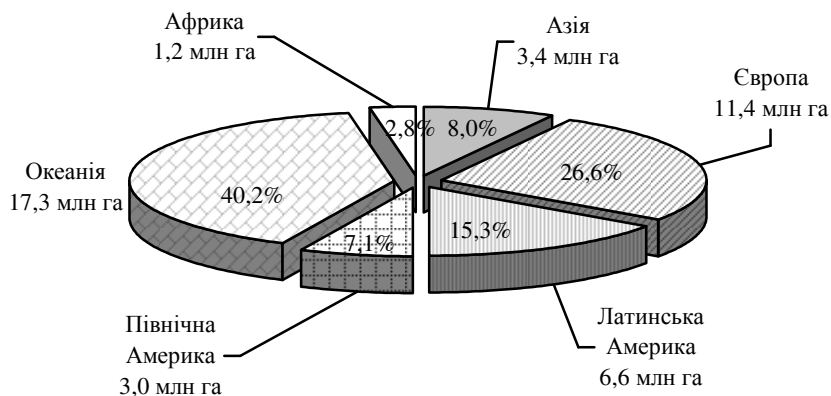

Рис. 1. Площа органічних сільськогосподарських угідь та їх питома вага в структурі земель світу [17]

Таблиця 1. Площа сертифікованих органічних земель та їх питома вага у загальному обсязі сільськогосподарських угідь держави, 2013 р. [17]

№	Країна	Площа, га	Питома вага сертифікованих органічних площ у загальному обсязі сільськогосподарських угідь країни, %
1	Австралія	17150000	4,2
2	Аргентина	3191255	2,3
3	Сполучені Штати Америки	2178471	0,6
4	Китай	2094000	0,4
5	Іспанія	1610129	6,5
6	Італія	1317177	10,3
7	Франція	1060756	3,9
8	Німеччина	1060669	6,4
9	Уругвай	930965	6,3
10	Канада	869239	1,3
11	Бразилія	705233	0,3
12	Польща	661956	4,3
13	Велика Британія	567751	3,3
14	Австрія	526689	19,5
15	Індія	510000	0,3
16	Мексика	501364	2,3
17	Швеція	500996	16,3
18	Чехія	474231	11,2
19	Туреччина	461396	1,9
20	Фолклендські острови	403212	36,3
21	Україна	393400	0,1
22	Перу	388448	1,8
23	Греція	383606	4,6
24	Казахстан	291203	0,1
25	Румунія	288261	2,1
26	Португалія	271532	8,1
27	Уганда	231157	1,7
28	Фінляндія	206170	9,0
29	Латвія	200433	11,0

Згідно з даними світової офіційної статистики, усього в Україні станом на початок 2014 р. сертифіковано 175 підприємств, які виробляють сільськогосподарську продукцію (рис. 2). За 2002–2013 рр. площа сертифікованих сільськогосподарських угідь зросла у 2,4 рази.

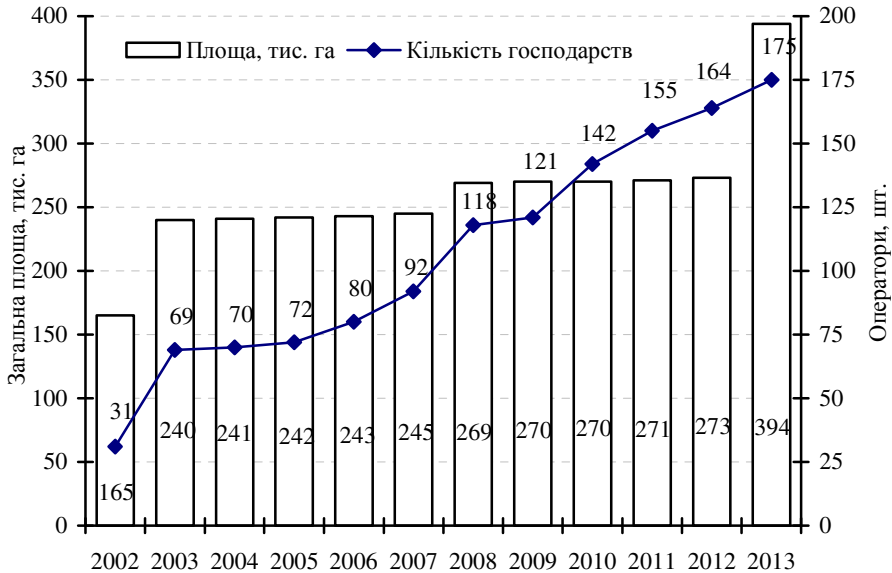

Рис. 2. Площі органічних сільськогосподарських угідь та кількість органічних господарств в Україні, 2002–2013 рр. [6]

Як зазначалося вище, дані світової статистики є досить умовними. В Україні в останні два роки виходить щорічне видання FiBL – «Органік Бізнес-довідник України» [7], згідно з яким на початок 2014 р. кількість органічних операторів становить 208, з яких – 127 виробників сільськогосподарської продукції та 13 виробників засобів захисту рослин та добрив (рис. 3).

У ході дослідження виявлено, що найбільші обсяги (за оброблюваними площами) органічне агровиробництво має на півдні – в Одеській і Херсонській областях. Крім того, найбільші розбіжності на світовому та локальному рівнях в статистиці відбуваються саме в південних областях. З досить об'єктивних причин вироблена у Причорномор'ї зернова продукція, в т.ч. органічна, йде на експорт. Близькість портів сприяє проведенню цих операцій за найменших транспортних витрат, що й робить ці області більш привабливими для розвитку органіки з точки зору міжнародних торговельних компаній [5].

Зазначимо, що значна кількість українських органічних господарств розташована в Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській та Житомирській областях (це сертифіковані органічні господарства різного розміру – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів ріллі) [4; 6; 7].

Підраховано, що в середньому в Україні в 2013 р. підприємства, що в займалися виробництвом органічної продукції (сировини), мали розмір 2248 га, хоча на початку 2002 р. їх середній розмір складав 5305 га. В ході аналізу підт-

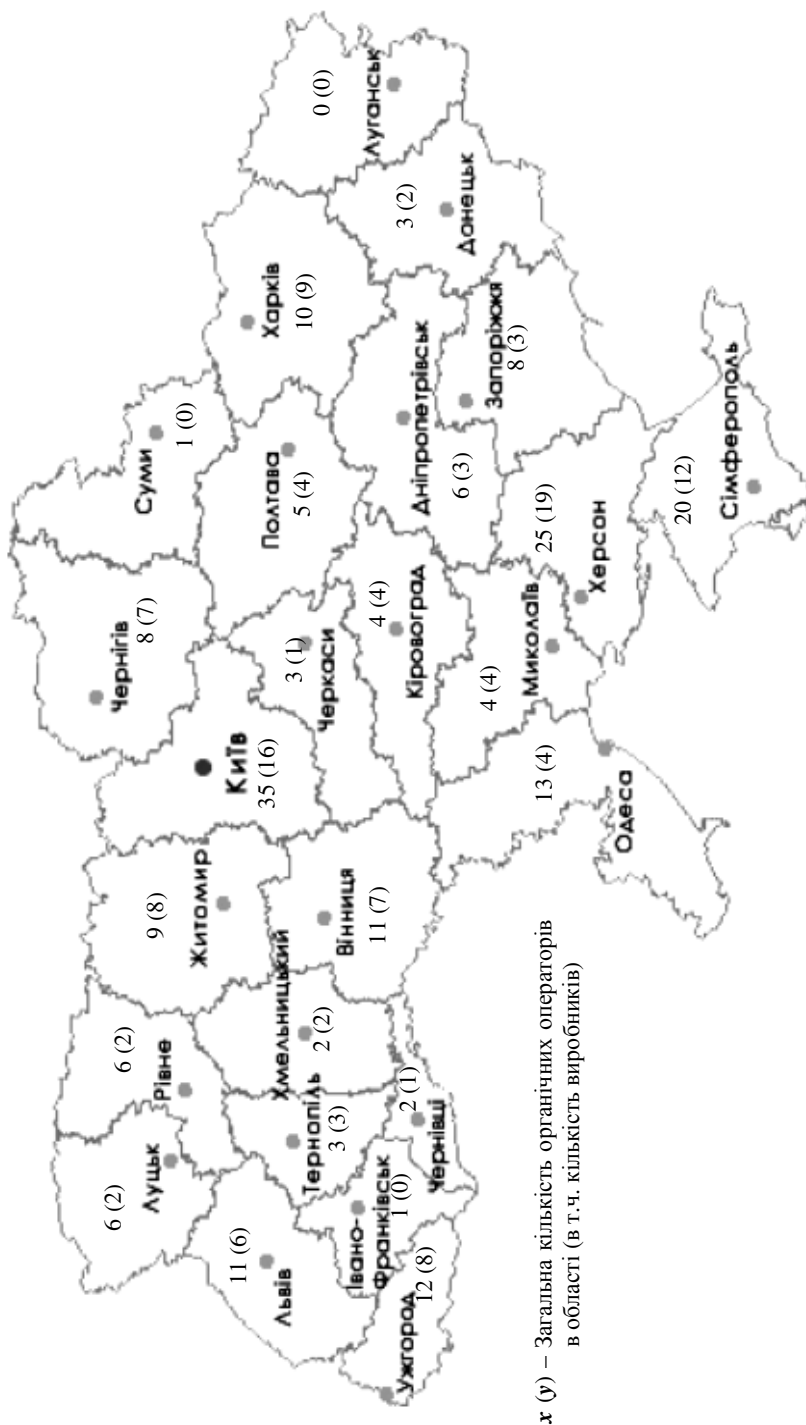

Рис. 3. Органічна карта України, станом на 31.12.2013 [7]

верджено, що в Україні становлення органічного виробництва відбувалося за рахунок великих сільськогосподарських підприємств, в той час як останніми роками спостерігається стійка тенденція до отримання органічної продукції за рахунок середніх та малих господарств.

В Україні також підсилюється тенденція до зростання кількості невеликих органічних сільськогосподарських виробників з розмірами земельних угідь до 300 га, найбільшу питому вагу займають саме господарства до 25 га [11].

За підсумками прес-конференції «Органік в Україні: результати року та перспективи», організованою Федерацією органічного руху України за підтримки Проекту USAID Агроінвест⁵, у 2014 р. найкраще підприємство-виробник сертифікованої органічної продукції рослинництва – СОК «Надія» (Чернігівська обл.), продукції тваринництва – ПрАТ «Етнопродукт» (Чернігівська обл.), найкраще підприємство-переробник сертифікованої органічної продукції – ТОВ «Органік Мілк» (Житомирська обл.), найкраща торгова марка сертифікованої органічної продукції – ПАН ЕКО, найкращий навчальний заклад з підготовки фахівців для органічного виробництва – Полтавська державна аграрна академія, а найкраща регіональна підтримка органічного руху України – Львівська обласна державна адміністрація [4].

Загалом аналіз існуючої ситуації на органічному ринку України надає підстави стверджувати, що він має олігополістичний характер, що свідчить про складність для конкретного виробника здійснювати вплив на нього. Отже, досліджені світові тенденції свідчать про те, що стратегічні цілі підприємства варто зосередити на зниженні виробничої собівартості продукції: традиційні господарства намагаються отримати максимальний прибуток через збільшення об'ємів виробництва, а органічні – за рахунок зниження собівартості виробництва, енерго- та ресурсозбереження [3; 8; 14–17].

Висновки:

1. У ході досліджень відмічено, що обсяги впровадження та ступінь ефективності органічного землеробства мають чітко виражений локальний характер й значною мірою залежать від місцевих умов і традицій.
2. Останніми роками в Україні спостерігається стійка тенденція до отримання органічної продукції за рахунок середніх та малих господарств.

1. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 № 425-VII // zakon.rada.gov.ua.

2. *Галас А., Капитик М., Бакун Ю.* Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні. – К., 2008. – 71 с.

3. *Калініченко А., Горб О., Калініченко О.* Основні типи технічних засобів, що використовуються в аграрному секторі Польщі для отримання енергії з відновлюваних джерел різної природи // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 2. – С. 77–85.

4. Матеріали // Федерація органічного руху // www.organic.com.ua.

5. *Милованов Є.В.* Органічне сільське господарство: перспективи для України // Посібник українського хлібороба за 2009 рік: Наук.-практ. збірник Ін-ту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва. – Харків, 2009. – С. 257–260.

⁵ Проект USAID Агроінвест – це проект технічної допомоги, що фінансується Американським агентством з міжнародного розвитку і впроваджується компанією «Кімонікс Інтернешнл». Період дії проекту в Україні – 2011–2016 рр., його метою є сприяння розвитку сільського господарства України та підвищення конкурентоспроможності агробізнесу, незалежно від організаційно-правової форми та масштабів виробництва [10].

6. Органік в Україні // Федерація органічного руху України // organic.com.ua.
7. Органік: Бізнес-довідник України (Випуск 2) // www.ukraine.fibl.org.
8. Патица В.П., Тараненко С.В., Тараненко А.О., Калініченко А.В. Мікробний біом різних ґрунтів й ґрунтово-кліматичних зон Полтавської області // Мікробіологічний журнал.— 2014.— Т. 76, №5. — С. 20–25.
9. Плотнікова М.Ф. Органічне виробництво як основа продовольчої безпеки країни // Органічне виробництво і продовольча безпека. — Житомир: Полісся, 2014. — С. 384–388.
10. Проект АгроІнвест // www.agroinvest.org.ua.
11. Чудовська В.А. Організаційно-економічні особливості органічного сільськогосподарського виробництва в Україні // Органічне виробництво і продовольча безпека. — Житомир: Полісся, 2014. — С.482–486.
12. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2013 OECD Countries and Emerging Economies Ukraine // www.oecd.org.
13. Greening economies in the European Union's eastern partnership countries. EaP GREEN Programme // www.oecd.org.
14. Kalinichenko, A., Kalinichenko, O. (2015). The use of heat pumps in agrarian production. J. Socio-Economic problem and the State (Ternopol), 12(1): 114–120.
15. Organic Farming Statistics // www.fibl.org.
16. Organic Market Development in Ukraine 2012 // www.ukraine.fibl.org.
17. Willer, H., Lernoud, J. (2015). The world of organic agriculture. Statistics and Emerging trends 2015. Rheinbreitbach, Germany. 300 s.

Стаття надійшла до редакції 1.09.2015.